

**Олександр
МІРОШНИЧЕНКО**

Науковий співробітник
Національного
заповідника «Глухів»

Висла печатка Великого князя Всеволода II Ольговича

Однією з найяскравіших (і в той же час маловивчених) сторінок історії Глухівщини є давньоруська доба. Небагатослівні спогади в руських літописах і окремі археологічні дослідження, що проводились в нашому регіоні, не можуть в усіх фарбах змалювати картину середньовічного життя Глухова і його округи. Тож кожне нововиявлене давньоруське поселення, кожна знахідка допомагають історикам зрозуміти тогочасний адміністративний поділ, зв'язки з іншими регіонами Київської Русі, побут та традиції населення.

Унікальна знахідка – князівська булла – була нещодавно виявлена на півдні Глухівського району. Свинцеві актові печатки (булли, мольдвоули) підвішувалися на шнурах до середньовічних офіційних документів. Щоб уникнути посадових зловживань, після зміщення з посади або ж смерті офіційних осіб середньовіччя, які мали право пломбувати документи, матриці печаток знищували. Тому, будучи датованими іменами власників, актові печатки є ідеальним хронологічним матеріалом.

У нашому випадку розміри булли становлять 20 x 20 мм. Вона вкрита світло-сірою патиною, по вертикалі має наскрізний отвір для шнура. На лицевій стороні є рельєфне зображення погруддя Святого Кирила в княжому уборі. Голова святого обрамлена німбом. Праворуч, під залишками крапкового обідка, проглядаються нерозбірливі літери. На зворотній стороні читається чотирирядковий напис «ГНПО/СНР / АБУСВ / МУ», обрамлений

Князівська булла, знайдена на Глухівщині

валиковим обідком. Внаслідок того, що матриця печатки була більша за свинцеву заготовку, на лицевому і зворотному боках не викарбувалися деякі елементи. Погана збереженість зворотної сторони не дала змогу відразу розшифрувати всі слова, але після пошуку аналогів був знайдений ідентичний п'ятирядковий напис «ГНПО / МОСНР / АБУСВО / ЕМУКУ / ОС», що в перекладі означає «Господи помози своєму рабу Кириллу».

Такою печаткою упродовж 1139–1146 рр. опломбовувалися документи під час правління Великого князя Всеволода II Ольговича (в св. хрещенні Георгій або Кирило). Всеволод – старший син Чернігівського князя Олега Святославича – був одружений з Марією Мстиславівною, дочкою Великого князя Мстислава I Великого. У 1139 р., вигнавши з Києва Великого князя В'ячеслава I Володимировича, він зайняв місце останнього. Будучи прекрасним політиком, Всеволод діяв за принципом «розділяй і володарюй» – сварив своїх конкурентів у боротьбі за київське князювання, посилаючи

до них послів зі словами: «Зрадь брата свого, а я тобі дам волость». Він, разом із тим, увійшов в історію ще і як князь-будівельник. До наших днів дійшли прекрасні храми, зведені за Всеволода у Києві, Каневі та Чернігові. Помер він у Вишгороді у 1146 р., похований там же в храмі св. Бориса і Гліба.

Вірогідно, глухівська знахідка вказує на місцерозташування боярського домену – маєтку, що належав місцевому феодалу. Під час розкриття опломбованого документа печатку відривали, і вона вже не представляла цінності. Наразі можна лише здогадуватися про зміст ділових паперів, які надходили з Києва до Глухова під час правління Всеволода Ольговича.

Глухівська булла вкотре підтверджує думку істориків і археологів про активне заселення та розквіт нашого регіону в XII ст. Нарівні з літописними джерелами і нумізматичними знахідками, печатка Всеволода II Ольговича є рідкісним хронологічним матеріалом, безцінним джерелом інформації у вивченні історії давньоруського Глухова.

**Вера
НАЗАРОВА**

Генеалог
г. Москва

*«Каждый человек – это мир,
который с ним рождается и с ним
умирает; под всякой могильной
плитой лежит всемирная история»
Г. Гейне*

Навещающая на кладбищах могилы своих близких, бредя по их аллеям, каждый из нас хоть раз обращал внимание на старинные надгробия, разглядывал их причудливые барельефы, читал эпитафии, даты рождения и смерти и размышлял о судьбах погребенных там людей. По могильным памятникам можно узнать о горе безутешных родителей или историю неразделенной любви, увидеть следы войн и эпидемий, приоткрыть историю семей и целых родов. Некоторые кладбища скрывают целые исторические эпохи. По могильным плитам парижского Сент-Женевьев-де-Буа можно написать историю русской эмиграции, а московское Рогожское раскрывает подлинную летопись русского ку-

Памятник на могиле Семёна Лукича Кукушина

печества и предпринимательства. Не меньше интересных имён, судеб и тайн хранят старинные кладбища Глухова и его окрестностей. Начиная серию этих очерков, хочу рассказать лишь о некоторых сохранившихся до наших дней памятниках, вспомнить о том, кем были эти люди и какой вклад внесли в историю города...

КУКСИНЫ

На глуховских кладбищах всё еще можно найти захоронения XIX века. В большинстве случаев это могилы, к которым годами никто не прикасался. Зброшенные, с вырванными крестами и оградками, полуразрушенными памятниками, покрытые мхом и заросшие травой, они производят поистине удручающее впечатление – впечатление, что забыт не памятник, а человек, что память о нём поросла травой. Среди таких надгробий есть два небольших мраморных памятника, расположенных в самом центре старинного Веригинского погоста по левую сторону главной аллеи. Это семейный участок четы Кукушиных.

Глава семьи, Семён Лукич, родился в 1802 году, в 18 лет поступил на гражданскую службу. До судебной реформы 1864 года состоял Глуховским стряпчим. Как судебный чиновник, мог заниматься правовой защитой казённых интересов в области удельных имений, осуществлять надзор за местами заключения и ходатайствовать по частным

Тропинками глуховских кладбищ

Памятник на могиле Мариамны Артемьевны Кукушиной

делам в коммерческих судах. В 1843 году он получил чин коллежского асессора, а Указом Герольдии от 24 июля 1847 года за выслугу лет был введён во дворянство. Женой Семёна Лукича была Мариамна Артемьевна, дочь глуховского купца Артемия Яковлевича Терещенко, занимавшегося торговлей хлебом и лесом. Накопив приличный капитал, Терещенко вложил деньги в развивающуюся быстрыми темпами свеклосахарную промышленность. Одновременно с этим Артемий Терещенко начал заниматься меценатской деятельностью и вкладывать деньги в свой город. Брат Мариамны, Никола Артемьевич Терещенко, продолжил начинания отца и стал известным на всю страну предпринимателем и благотворителем, главой сахарной империи Терещенко, вложившим немало средств и усилий на развитие и процветание родного Глухова. На средства и пожертвования семьи Терещенко были построены ремесленное училище, женская и мужская гимназии,

учительський інститут, пансион для гимназистів, здание уездного банку, больница св. Евфросинии. Выдаючимся пам'ятником города является Трех-Анастасиевская церковь, ставшая родовой усыпальницей Терещенко. В 1870 году Артемий Яковлевич за особые заслуги и в поощрение благотворительной деятельности был возведен в потомственное дворянство. К сожалению, Мариамна Артемьевна не дожила до всего этого. Её жизнь была достаточно короткой. Умерла она на 48-м году жизни, оставив шестерых детей, младшей из которых было всего 3 года. Ненадолго пережил Мариамну Артемьевну и её супруг. Дети выросли и узлами брака связали свои жизни с известными глуховскими дворянскими родами

Амосовых, Малченко, Бек. Одна из дочерей четы Куксиных вышла замуж за директора Глуховской мужской гимназии Михаила Федоровича Лазаренко. Внуки представляли уже новое поколение интеллигенции города, оканчивали Императорские университеты и продолжали начатое их предками служение городу, своей стране. Революция перевернула весь жизненный уклад. После погромов дворянских усадеб, убийств и гонений оставшиеся в живых представители некогда элиты Глухова были вынуждены бежать из страны, покинуть Россию, родные места, навсегда оставить прах своих предков.

Никола Артемьевич Терещенко покоится рядом с женой и братом Фёдором в родовой усыпальнице

Трех-Анастасиевской церкви. Туда же были перезахоронены останки Артемия Яковлевича с супругой. Глуховчане с почтением и гордостью относятся к семейному склепу семейства, столько сделавшего для процветания города. В нижнем храме, где находится усыпальница, проходят экскурсии, звучит рассказ о представителях этой знаменитой семьи и их вкладе в развитие Глухова. Могилы же семьи Куксиных незаслуженно забыты и заброшены. Будучи на Веригинском кладбище, разыщите всё еще величественные надгробия Мариамны Артемьевны и Семёна Лукича как дань уважения семье Терещенко, как благодарность за наследие, оставленное глуховчанам, как память о нашей истории и людях, ею бывших....

**Неля
Пінчук**

**Екскурсовод
Національного
заповідника «Глухів»**

До історії екскурсійної справи у Глухові

Історія екскурсійної справи в Україні налічує понад 200 років. Вона є органічною частиною історії вітчизняної культури в цілому. Процес становлення екскурсійної справи проходив у декілька етапів.

Найбурхливіший розвиток екскурсознавства і краєзнавства до сучасного етапу відбувся в радянську добу, яка відзначилась розгортанням масового науково-екскурсійного руху, що сприяв розвитку вітчизняних традицій екскурсійного обслуговування.

Туристично-екскурсійна робота свого часу стала одним з найбільш пріоритетних напрямів діяльності регіональних органів освіти. Підтвердження цьому знаходимо у документі «Рекомендуемые маршруты походов по Сумской области для изучения родного края на 1959 год», нещодавно віднайдену науковцями нашого заповідника. Документ містить інформацію про 6 маршрутів по містам та селам Сумської області. Всі маршрути виїзні, адже передбачають відвідування декількох населених пунктів. Тематика цих

екскурсій здебільшого історико-революційна, воєнно-патріотична, іноді історико-краєзнавча. Глухів був складовою частиною маршруту «По партизанским местам: Глухов – Береза – Слоут – Слоутские леса – Землянка – Гута – Дубовичи – Тулиголово – Обложки – Полошки – Глухов». Сама тематика екскурсій говорить про те, що більше уваги на той час приділялось патріотичному вихованню. Зі стислого опису маршруту дізнаємося, що екскурсанти мали змогу безпосередньо спілкуватися з живими свідками тих подій: «В Глухове можно встретиться с бывшими партизанами, действовавшими в районе: Румянцев А.Х. – секретарь подпольного райкома партии, партизаны Давыдов и Костылева... В Березе туристы встретятся с участниками партизанского движения, со старыми большевиками, с организаторами комсомольских ячеек в селе... В Землянке предусматривается встреча с партизаном тов. Голубь Н.А. В поселке Гута краеведы встречаются со старожилыми-партизанами...».

А ось достовірності викладання історичного матеріалу приділялось недостатньо уваги. В тому ж таки документі щодо пам'яток Глухова зазначалося: «В городе сохранились архитектурные памятники XVII–XVIII ст.: триумфальная арка, построенная в 1744 г. в честь Екатерины, когда она проезжала через Глухов...». На той час це не було так важливо, до того ж в Сумській області ще не було створено дослідницьких організацій.

З моменту проголошення незалежності України держава стала приділяти значну увагу розбудові власної туристичної галузі. Сьогодні лише на Сумщині діють три історико-культурні заповідники: у Путивлі, Глухові та Ромнах. Завдяки цьому значно розширилась тематика екскурсій, кожна з яких базується на науково-обґрунтованих фактах, покращилась якість надання екскурсійного обслуговування. І хоча ідеологія та цензура не тиснуть на свідомість людини, патріотичне виховання як було, так і залишається невід'ємною складовою всебічного розвитку особистості в сучасній Україні.

Частная и общественная благотворительность Глухова

Продолжение.

Начало в номере 6 (60), 2013 г.

Больница «Св. Евфросинии», состоящая в ведомстве Императорского Человеколюбивого Общества, учреждена же на средства дворян братьев Николая и Фёдора Терещенко в честь Св. Евфросинии, имени матери учредителей.

Цель больницы состоит в призрении и облегчении, по возможности, страданий неимущих, временно болеющих, без различия звания, жителей гор. Глухова и его уезда, а также детей, призреваемых в приюте Терещенко. С этой целью больница имеет следующие отделения: а) больных временных, принимаемых до излечения болезни; б) больных детей приюта Терещенко; в) приходящих больных за советом врача.

Больница помещается собственном доме, пожертвованном с землёю одним из учредителей больницы Ф.А. Терещенко, отстроенном обоими учредителями. Каменный 3-этажный дом, в коем помещается больница, составляет стоимость в 20000 рублей; да на средства учредителей Н. и Ф. Терещенко к существующему дому сделана пристройка нового здания для более удобного размещения больных на сумму 20000 рублей; зато теперь каждое из вышеупомянутых отделений в больнице этой имеет особые комнаты с необходимыми подразделениями кроватей по полам; а в отделении для приходящих устроена отдельная приёмная с врачебным кабинетом.

Штатное число кроватей, предназначенных для бесплатного пользования бедных, ограничивается 25-ю. Средства к содержанию больницы, при учреждении её, заключались в следующем: а) проценты с основного неприкосновенного капитала, пожертвованного учредителями по 30000 от каждого, всего шестьдесят тысяч рублей; б) ежегодные взносы сотрудников попечителя и членов-благотворителей. Больница Св. Евфросинии имеет членов благотворителей и благотворительниц, кои пожелают вносить в пользу оной не менее двадцати рублей ежегодно.

Переходя к подробному отчёту о действиях больницы Св. Евфросинии со дня её учреждения, считая необходимым сказать, что за самое короткое время своего существования она стала

Больница Св. Евфросинии в начале XX ст.

самым популярным местным благотворительным учреждением: как желающим поместиться в ней «на койку», так и амбулаторных больных изо дня в день увеличивается более и более. Теперь уже в земской больнице амбулаторные больные считаются единицами, в больницу же Св. Евфросинии ежедневно больные являются десятками, и врачу, г. Филоненко, приходится проводить по несколько часов ежедневно за приёмом приходящих больных. Говорят, что в больнице Св. Евфросинии все условия соединены, чтобы завоевать доверие общества. Во-первых, бедные больные, приходящие за советом врача, получают бесплатно лекарство; во-вторых, в известные дни, а в случае надобности, и в дни неопределённые, приглашаются другие врачи города, так что больной имеет возможность бесплатно пользоваться консилиумом врачей. Но всего вернее, что ни одно это только вызывает доверие общества, которое способно иногда из одной случайности, какие очень часто могут являться в больнице, перейти в другую крайность. В больнице Св. Евфросинии действительно все условия благоприятны для облегчения заболевшего бедняка. Я передам слова одного молодого врача. Он уверял меня, что клиника Дерптского университета, который ему пришлось окончить, не имеет в иных случаях такого подбора хирургических и др. инструментов, какими располагает эта маленькая больница. Содержание больницы во всех видах образцовое, а содержание больных даже роскошно.

Действия комитета больницы ни в чём не стесняют действия больничного врача, компетентность которого стоит на первом плане; не удивительно поэтому несколько, если при таких условиях больница эта пользуется доверием всех классов местного общества.

Всё, понятно, главным образом указывает на то, что больница эта располагает огромными средствами Гг. учредителей её, и что, следовательно, ей можно не отказывать себе ни в чём; совершенно не то в других больницах, где даже силится отыскать экономию на соли и пшенице. Нужно сказать правду, что средства Гг. учредителей велики, и что Гг. Терещенки не отказывают учреждению ни в чём, но это опять таки новые щедрые пожертвования их. Средства больницы Св. Евфросинии, как уже было сказано, определяются в 60000 рублей, пожертвованных её учредителями при открытии; других источников дохода больницы нет. Те же огромные средства, о которых много здесь говорят, есть не более, как надежда будущего, до тех же пор все чрезмерные расходы, лежащие ежегодно дефицитом на содержание этого в высшей степени полезного учреждения, пополняются учредителями Н. и Ф. Терещенко. А какой суммы достигают ежегодно дефициты, можно видеть из подробного отчёта, к рассмотрению которого я перехожу.

Больница Св. Евфросинии открыта в 1879 г. Имея неприкосновенного капитала 60000 руб., получила процентов 2850 руб. В том же году на излечении в больнице было 163 мужчины и

Таблица 1.

Годы	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886
К 1 января больных осталось	В этом году было всех больных 284 чел.	14	22	18	21	24	26
Вновь поступило		351	292	363	491	406	381
Выздоровело		319	275	347	474	387	363
Умерло		24	21	13	14	17	19
Приходящих было	2738	3552	5436	6752	8431	8017	8218
Содержание больницы (руб.)	6392	7092	6880	7254	7146	6322	6535

41 женщина, амбулаторных было 1135 человек. Содержание больницы обошлось в 2844 рубля. Это один год, когда расходы не превысили прихода. Не то представляют следующие годы, в которые действие больницы стало быстро развиваться, вызывая тем самым прогрессирующее увеличение расходов по её содержанию. Цифровые данные этого роста изображены в таблице 1.

Из приведенных данных видно, что при указанном доходе ежегодный дефицит этого учреждения балансирует от 3 до 4,5 тыс. руб.! И вместо того, чтобы при таком финансовом состоянии деятельность этого полезного учреждения сокращалась, выходит наоборот: деятельность и расход по её содержанию ежегодно увеличиваются, а неприкосновенный капитал равняется уже 79450 руб., т. е. увеличился на 19450 рублей.

Познакомившись подробно с отчётом приюта и больницы Св. Евфросинии, каждый может задать вопросом: откуда получают эти средства, дающие возможность местным благотворительным заведениям Гг. Терещенко не только расширять свою полезную деятельность, но ещё и увеличивать свой неприкосновенный капитал! Если теперь такие широкие расходы временно пополняются средствами Гг. Терещенко, то не сократить ли эти учреждения, когда учредителей не станет? Такие опасения совершенно напрасны. Щедрое учредители местных благотворительных заведений довели свою заботливость к ним до той степени материальной обеспеченности, что будущая полезная деятельность этих учреждений скорее может увеличиться, но никогда не уменьшится!

Познакомлю же хотя вкратце с источником обеспечения названных учреждений в будущем.

1883 года, 28 января, Государь Император по положению комитета Министров Высочайше повелел соизволить: разрешить ст. сов. Николе Артемьевичу Терещенко и кол. сов. Фёдору и Семёну Артемьевичам Терещенко учредить товарищество на паях под наименованием «Товарищество свеклосахарных и рафинадных заводов братьев Терещен-

ко». Основной капитал товарищества назначается в 3 миллиона рублей, разделённых на 600 паёв, по 5 тысяч каждый. Насколько помню, только с такими краткими сведениями и познакомилось общество. Мне особенно приятно, что я имею возможность познакомиться публику с распределением прибыли означенного товарищества, значительная доля коих, согласно уставу товарищества, отчисляется на местные благотворительные учреждения, и в особенности на приют и больницу Св. Евфросинии. Как видно из п. 46 устава, по утверждению отчёта общим собранием из годового чистого дохода, т. е. суммы, оставшейся за покрытием всех расходов и убытков, отчисляется ежегодно: а) не менее 5 % в запасной капитал; б) 3 % в пользу состоящего в ведомстве Императорского человеколюбивого общества Глуховского Терещенко детского приюта, учреждённого в память 4 апреля 1866 г., вплоть до образования из этих отчислений особого неприкосновенного капитала сего приюта в 200 тысяч рублей; в) 2 % в пользу состоящей в ведомстве того же общества Глуховской больницы Св. Евфросинии, впредь до образования из этих отчислений особого неприкосновенного капитала сей больницы в 150000 руб.; г) 1 % на образование особого неприкосновенного капитала для выдачи из процентов на оный пенсий и пособий служащих рабочих и их семействам; обязательное отчисление в сей капитал продолжится, пока он не будет равняться 100000 руб.! Этими щедрыми пожертвованиями местная благотворительность Гг. Терещенко далеко не исчерпывается, так как помимо этого конторою братьев выдаются пособия бедным глуховским жителям по книжкам в сумме 5000 руб. ежегодно; пансионеров из означенной суммы до 100 душ. Независимо от сего теми же Н. и Ф. Терещенко одновременно выдаётся к празднику Пасхи и Рождества Христова по 400 рублей, всего 800 руб., для раздачи бедным глуховским жителям; к этой сумме прибавляется ещё 309 руб. процентов с завещанного неприкосновенного капитала в 5000 руб., вложенного в Глуховский общественный банк по завещанию Ев-

фросинии Григорьевны Терещенко, так что ежегодно к означенным праздникам раздаётся бедным гражданам от 1100 до 1200 руб. Жертвуя по преимуществу на пользу бедных граждан Глухова, щедрые жертвователи, вместе с тем, не забывают и самого города, жертвуя в пользу его по временам очень изрядные суммы. Так в 1884 г. Н.А. Терещенко пожертвовал для уплаты долга города за приобретённый дом для присутственных мест 25000 руб., а Ф.А. Терещенко дал 10000 руб. на устройство городских лавок на базарной площади, которые и названы в честь имени жертвователя Фёдоровски-ми. Лавки эти уже окончены 2 года тому назад и приносят городу 3750 руб. ежегодного дохода. Кроме этого Земство и город несколько лет уже ходатайствуют о преобразовании Глуховской мужской прогимназии в гимназию. Н.А. Терещенко и на этот раз явился со своею щедрою материальной помощью и предложил от себя, если только преобразование получит санкцию Высшего Правительства, то он в обеспечение высших двух классов жертвует неприкосновенный капитал в 50000 руб., проценты с которого должны употребляться на содержание заведения; кроме того одновременно даёт 3000 руб. на устройство кабинетов при будущей гимназии. Этим перечнем крупных пожертвований Гг. Терещенко вовсе не исчерпывается их благотворительная деятельность. При всяком несчастном случае, постигавшем наш город Глухов, Терещенки всегда первыми являются с материальной помощью. Укажу из числа многих один пример: когда 7 лет тому назад в городе случился громадный пожар, Гг. Терещенки, узнав о несчастном случае, сделали распоряжение, чтобы беднейшим погорельцам немедленно выдали из их конторы денежную помощь. Многие тогда из бедняков начали основания новых построек положили средствами, полученными от Гг. Терещенко.

Черниговские губернские ведомости, 1887, № 29

*Продолжение в следующем номере.
Подготовила к печати
Светлана Жукова*

Віктор
ТЕРЛЕЦЬКИЙКраснавець-
дослідник
м.Шостка

Продовження.

Початок у номері 6 (60) 2013 р.

Барвінок Ганна (Білозерська-Куліш Олександра Михайлівна, 23.IV(5.V). 1828 – 23.VI(6. VII). 1911) – українська письменниця. Пантелеймон Куліш у автобіографічному творі «Жизнь Кулиша» оповідав: «На той час, як пробував Куліш учителем у Києві, шукав спізнання з ним молоденький студент університетський Білозерський Василь. На Різдвяні святаки зазвав приятель Куліша в гостину до свого роду у Борзенщину. По душі прийшла йому родина Білозерського. Знайшов там і свою дружину, ще тоді молоденьку панночку». З часом, 24 січня (5 лютого) 1847 р., повінчався він з нею в дерев'яній церкві Вознесіння с. Оленівка Борзнянського повіту. За старшого боярина був на їхньому весіллі Тарас Шевченко. Куліш, як і Олександра Михайлівна, навіть на схилку літ пам'ятали, як «на весіллі в нас співав, і всіх гостей почарував» Тарас Григорович.

Рідко хто, пишучи про дружину Куліша, якій він дав літературний псевдонім «Ганна Барвінок», доносять до читача її родинне коріння. Мати Мотрона (бл. 1793–1857) була дочкою Василя Олексійовича Силевича (бл. 1759–1798), службовця Генерального суду в Глухові, колезького канцеляриста, військового товариша, чий маєток лежав в с. Макове на Глухівщині. Десь після 1785 р. він одружився. Його дочка Мотрона вийшла заміж за борзнянського панка, свого часу повітового предводителя дворянства Михайла Васильовича Білозерського

Ганна Барвінок

Вовіки невичерпно- незбагненний Шевченко

(Глухівський крайовий Шевченківський словник)

(1772–1835), який на її честь назвав свій хутір Мотронівкою.

Вельми правдиве народне прислів'я: світ широкий, проте водночас тісний. Ото й знайшли один одного воронежець Пантелеймон Куліш і Олександра Михайлівна Білозерська, родинні корені якої за батьком лежали в с. Макове неподалік від Воронежа.

Ганна Барвінок неодноразово приїздила на Сіверщину. «Пани моя, – писав Куліш П. Чуйкевичу до Воронежа, – по дорозі к крестной матери завезет тебе книг». Про них згадував і раніше в листі до цього свого земляка: «Годилось бо тобі, Петре, сповістити, хто ж се такий розумний проявився у Воронежі, що забавав наших книжок. Вклонися ж ти від мене тій спасенній людині і перекажи їй, що книжок наших роздобуде вона в городі Чернігові. Є там книгар Кранц якийсь. То він до його й обернеця, щоб вистойчив у Вороніж Шевченка... такі твори, що спасають чоловікові душу».

Хрещеною матір'ю Ганни Барвінок була Пелагея Гаврилівна Богун, у другому заміжжі – генеральша Чинчик. Павло Іванович, генерал-майор, у 1841–1844 рр. був Новгород-Сіверським повітовим предводителем дворянства. Сюди-то час від часу й приїздила Ганна Барвінок. Нерідко її шлях пролягав через Вороніж – батьківщину чоловіка, Глухівщину.

Олександра Михайлівна опублікувала чимало праць про Шевченка: «Воспоминания о Шевченке; его смерть и погребение; Голосіння українки» («Основа», 1861); «О невесте Т.Г. Шевченка» (лист до редакції «Биржевых ведомостей») («Киевская старина», 1904, № 7–8); «Спомини про Т.Г. Шевченка (1847 р.)» («Українська хата», 1911, Ч. 2); «Спомини А.М. Куліш» (Ганна Барвінок) («Українська хата», 1911, Ч. 16, 17). Мушу звернути увагу, що в підрозділі IV «Прощальний «дівич-вечір» вона помилилася, вказавши, що на ньому був Шевченко. Тоді, 24 лютого 1847 р., його там не було. Тарас Григорович перебував поза Києвом, на Чернігівщині. Іншою працею Ганни Барвінок став «Спомин про старшого боярина Тараса Шевченка на весіллі Пантелеймона Куліша і Олександри Куліш в 1847 р.» («Сборник, посвященный памяти Тараса Григорьевича Шевченка», М., 1912).

Рукописна спадщина Ганни Барвінок, яка являє велику цінність, зберігається нині в Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України (Київ).

Біляшівський Микола Федотович (12/24.X.1867 – 21.IV.1926) – український археолог, етнограф, мистецтвознавець.

Микола Федотович Біляшівський

Року 1894-го в журналі «Киевская старина», № 2 він опублікував працю «Рассказы крестьян с. Пекарей о Т.Г. Шевченко». Етнограф розшукував і збирав рукописи та мистецьку спадщину Т.Г. Шевченка. З огляду на те, що довідки про Біляшівського в «Шевченківському словнику», «Українській літературній енциклопедії» (Т. I, К., 1988) далеко не вичерпні і не можуть нас задовольнити, додаю, що на ниві шевченкознавства, вшанування пам'яті Тараса Григоровича, він спілкувався з багатьма українськими культурно-освітніми і громадськими діячами (В.П. Горленко (1894), В.В. Тарновський (1895), Б.Д. Грінченко (1901), М.Б. Лисенко (1910) О.Г. Сластіон (1911), В.М. Перетц (1913), І.І. Шітківський (1914), К.В. Широцький (1914), М.Ф. Біляшівський брав активну участь у засіданнях Об'єднаного комітету по спорудженню пам'ятника Т.Г. Шевченку в Києві (1913–1914 рр.), мав зв'язки з Глухівщиною. Етнограф О.М. Малинка, який з 1898-го до 1903 р. жив і вчителював у Глухові, згадував про його приїзд до міста разом із професором Ніжинського історико-філологічного інституту М.М. Бережковим (1850–1935), головою Підготовчого на Чернігівщині комітету до Археологічного з'їзду в Харкові.

Напевно, саме тоді Біляшівський провів археологічні дослідження на Глухівщині, опублікувавши згодом статтю «Раскопки могильника у д. Богдановка Глуховського уезда Черниговской губернии» («Киевская старина», 1900, № 7–8).

При від'їзді з Глухова (за розповіддю Малинки) разом із Біляшівським сфотографувалися П.Я. Литвинова, П.Я. Дорошенко та він сам. Земський діяч, лікар, збирач старожитностей Петро Якович Дорошенко тоді сміявся: зібранися разом, до купи, археолог, археограф та два етнографи...

Уродженець містечка Вороніж І.С. Абрамов після закінчення Глухівського учительського інституту (1898) викладав на Рівненщині. Того часу М.Ф. Біляшівський за запрошенням барона Ф.Р. Штейнгеля погодився улаштувати музей в містечку Городок на Волині. Невдовзі Біляшівський вже опублікував звіт про 1-й рік існування цієї культурної установи. Книжку «Городецкий музей Волынской губернии» випустив в світ 1906-го року в Санкт-Петербурзі й І.С. Абрамов. Виникає думка: чи не захопив саме Біляшівський нашого земляка Абрамова до археологічних досліджень, адже в Санкт-Петербурзі, куди згодом переїхав уродженець Глухівщини, він вступив до Археологічного музею, а в 1909 р. став членом Археологічного товариства.

Василенко Микола Прокопович (2(14)XI.1866, с. Есмань Глухівського пов., Чернігівської губ. – 3.X.1935) – громадсько-державний і педагогічний діяч, історик держави і права, академік, один з ініціаторів створення і другий президент ВУАН.

Микола Прокопович Василенко

Початкову освіту Микола здобув у 6-класній Глухівській прогімназії та Полтавській гімназії. Навчався в Дерптському університеті. Вже в студентські роки, в лютому 1887 р., на вечорі пам'яті Т.Г. Шевченка виступив з рефератом про його життя і творчість, і за його спогадами «удачно, но бессовестно обобравши книгу Чалого «Жизнь и произведения Шевченка». Відтоді упродовж усього свого життя він відгукувався на події, пов'язані з шануванням пам'яті Кобзаря.

Маємо вказати на деякі сторінки життєпису Василенка, які говорять про уягу вченого до життєвого подвигу

Тараса Григоровича... У некролозі «Олександр Матвійович Лазаревський» («Киевская старина», 1902, № 5) він писав, що небіжчика особливо цікавили ті українські пісні, які виконували в Оренбурзі засланці-українці, численні з яких привіз туди Шевченко.

...Пишучи вельми об'ємний некролог «Богдан Олександрович Кістяківський», Василенко зазначив: «На одній вечірці, присвяченій пам'яті Т.Г. Шевченка, він виступив з декламацією «Кавказ» і мав великий успіх»... У некролозі «Орест Іванович Левицький» історик згадав журфікси у відомого діяча музею української старовини і музею Шевченка В.В. Тарновського, підкреслив активне клопотання цього шанувальника Кобзаря перед генерал-губернатором Ігнат'євим про дозвіл на прилюдну панahiду по Т.Г. Шевченкові у Софійському соборі.

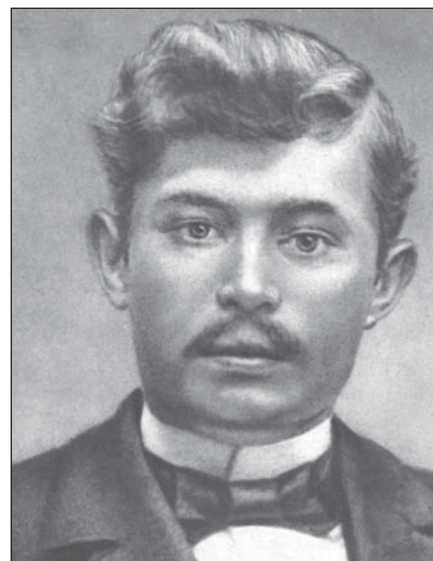
...Коли О.М. Лазаревський запросив М.П. Василенка на редакційне зібрання «Киевской старины», то учений прошив перенести його на інший день, бо мусив йти 27 березня 1899 р. на вечір пам'яті Шевченка до літературного товариства. ...6 червня 1905 р. він відповідав М.С. Грушевському, що редакцією «Киевских откликов» (Василенко з 1903 р. керував цією газетою) жодна зі статей з українського питання не відхилилася і додав: «...кроме статті Б.Д. Гринченка о Шевченко, так как она заключала какие-то кивки и намеки относительно издателей Кобзаря». Бачимо, що до осіб, які працювали на ниві шевченкознавства, Василенко відносився з повагою, толерантно, тобто поблажливо.

Цікаво: чи знав М.С. Грушевський, що ще в лютому того 1906 р. Василенко писав до Б.Д. Гринченка: «Чи не написали би Ви, Борис Дмитрович, маленьку замітку для «Откликов» – Пам'яті Шевченка» до 26 лютого. В редакції треба мати 24-го».

Уродженець Глухівщини згадував хвилювання Федора Ернста, який до речі, навчався в Глухівській чоловічій гімназії, і його поїздки до Москви та Петербургу «выменивать новые шевченковские картины». З болем і смутком у некролозі «Б.Ф. Кістяківський» Василенко писав про знищення в Києві на Царській площі бюста Шевченка і потуги академіка по збереженню великого портрета поета на розі Великої Васильківської і Караваївської вулиць. То відбувалося у 1919 р.

Ці штрихи зі згадок Василенка – незаперечне свідчення його величезної поваги, вшанування Т.Г. Шевченка, його пієтету до Кобзаря.

Васильченко Степан Васильович (справжнє прізвище Панасенко) (27.XII.1878 (8.I.1879) – 11.VIII.1932) – український письменник і педагог. Народився в м. Ічні (тепер Чернігівської обл.) у сім'ї селянина-шевця, в якій любили книгу і народну пісню. Після

Степан Васильович Васильченко

закінчення (1898) Коростишевської вчительської семінарії навчався з 1904 р. у Глухівському учительському інституті. В автобіографічних записках «Мій шлях» писав: «Это были, в общем, годы самой темной реакции до 1905 года. Во время моего пребывания в институте кадры учащихся состояли из более живой молодежи. Пробивались струи свежего воздуха. В Глухове организовывались кружки по изучению политэкономии. Состояли они из гимназистов, из учащихся в институте, игравших руководящую роль. Жизнь в Глухове стала ярче». А далі він описав свій шлях пізнання творчості Шевченка, її вплив на формування його як людини і майбутнього письменника: «Пісня, «Кобзар» і Гоголь – произведения, котрым я не знаю равных в мировой литературе. Перелистывая «Кобзар», я вспомнил всю жизнь... От той поры, когда на печи плакал, слушая «Наймичку» и «Катерину», и до последних лет, когда в новой школе читал ученикам «Якби ви знали, паничі», «Погинеш Украина» и другие».

Тема «Кобзар» у творчому формуванні С. Васильченка була висвітлена В. Олійником в збірнику праць Вісімнадцятої наукової шевченківської конференції (К., 1971). Особа Шевченка була однією з провідних у осмисленні і літературних працях С. Васильченка. Кілька років він працював над повістю про Тараса Григоровича, завершивши лише першу частину – «В бур'янах», видану в 1938-му вже після смерті письменника. В ній Васильченко розповів про дитинство Шевченка, його духовне становлення. З-під пера вийшли публіцистичні статті «Спогади про 100-літній ювілей Т. Шевченка», «Думки перед ювілеєм», г'єси «Під Тарасове свято» (1924), «Минають дні» (видана в 1939 р.), в яких показана популярність Шевченка серед народних мас.

Продовження в наступному номері

Мовою архівів

Развлекательные заведения г. Глухова в 1909 г.

В городе Глухове из постоянных увеселений существует только один сениматограф, остальные увеселения – концерты и другие представления – бывают временные. Число мест в сениматографе – 168, а в летнем помещении и театре, где большей частью бывают спектакли, концерты и прочие представления, а равно в помещении Общественного собрания, где изредка бывают представления, – 222 места, кроме галереи, где может разместиться 100 человек.

Размер разовой платы в сениматограф в среднем равняется 25 руб., а в театре и Общественном собрании – 87 руб. По собранным сведениям оказалось, что в истекшем 1909 г. всех сеансов в сениматографе было 282, занято в течение года всех мест – 28200, получено валового дохода – 7075 руб. и сбора в пользу учреждений ведомства императрицы Марии – 560 руб.

В летнем театре и в помещении Общественного собрания в течение истекшего года было 5 концертов, 19 драматических и 28 малорусских представлений, всего – 50. В течение года всех мест было занято – 8034, получено валового дохода – 4390 руб. 59 коп. и сбора в пользу учреждений ведомства императрицы Марии – 272 руб. 53 коп. В общем в течение года со всех увеселений получено валового дохода 11465 руб. 59 коп., сбора в пользу ведомства императрицы Марии – 832 руб. 53 коп.

Городской голова Мальченко

Державний архів Чернігівської області, ф. 145, оп. 1, спр. 678.

Глуховский краеведческий музей в 1921 г.

Глуховский музей старины и искусства основан в 1903 г. Глуховским земством. Его направление – художественно-археологическое. В музее имеется каталог. Учреждение состоит из таких отделов: археологический, церковной и бытовой старины, нумизматический, мебель и посуда, бронза и гипс, картины. Количество экспонатов распределяется следующим образом: по истории культуры – 463, живопись – 66, ваяние – 24, фарфор – 139, прочие – 309, итого – 1001. Число коллекций музея, собранных комитетом охраны, – 576, собранных музеем – 358, пожертвованных – 67.

В 1921 г. музей правильно не функционировал. Он был открыт в течение 2-х дней в неделю. Среднее число посетителей за месяц – 45. Число экскурсий за 1921 г. для красноармейцев – 1, учащихся – 5, курсантов – 145.

Музей имеет постоянное помещение, приспособленное с точки зрения определенных музейных требований не вполне. Комнат под музеем, открытых для обозрения, – 5, кладовая – 1, комната для служащих – 1. В музее работает заведующий и 1 человек обслуги. В библиотеке музея имеется 210 книг.

Участие в собрании и разработке материалов музея принимают крестьяне, учащиеся. Музейная работа ведется индивидуально. Предполагается ведение научной разработки музейных коллекций (составляется новый каталог).

Ни кружков, ни студий при музее не имеется.

Заведующий музеем С.Иваницкий

Державний архів Чернігівської області, ф. Р – 942, оп. 1, спр. 4774, арк. 13.

*Підготувала до друку
Ірина Мошик*

Національний заповідник «Глухів» запрошує

глухівчан та гостей міста оглянути панораму древнього Глухова з вежі міського водогону, здійснити мандрівку його вулицями й площами, відвідати храми і музеї, помилуватися чарівними місцевими краєвидами. В приміщенні вежі водогону працює виставка «Кімната художника В.А. Мохова»

Довідки та замовлення екскурсій
за тел. (05444) 2-35-57

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»

м.Шостка, вул. К.Маркса, 69

Підписано до друку 20.05.2014 р.

Тираж — 500 примірників. Замовлення № 5331.

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА

Юрій КОВАЛЕНКО

Ірина МОШИК

Олександр МІРОШНИЧЕНКО

Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО